

ישראל א' גרובייס

yag@mishpacha.com

ספר תולדות אדם

מילים של פרידה מסופה, יוצר, חבר ואיש סוד שסיפור חייו נקטע בדממה משתקת ומצמררת

נ

זה התחיל כמו חלום רע. קצת אחרי שש בוקר, צלצל הטלפון. בשעות האלו אין שיחות סרק. העיניים עצומות והקול בוגדני. קולו של ידיד לוחש. שלוש מילים: "ברוך דיין האמת".

שנייה לעיכול. הסלון מסתובב באליפסה, ואז צרחה: "לאאא!" מהעבר השני לחישה רפה. "דיין האמת". ניתוק. העולם השתנה.

ארבע שעות של הלוך ושוב, שוב והלוך, מבלי יכולת לנעול נעליים. הראש מתפוצץ, הדופק דוהר, ואפילו דמעה אחת לא משתחררת מהעין. כנראה ככה מרגיש 'פצוע הלב'.

הרבה פעמים שוחחנו על המוות. על הסוף. על כך שהכל פה זמני וחולף. שחייבים לנצל כל רגע. אבל אף פעם לא חלמתי שככה זה ייראה. טרגי, מחרדי, מסתורי ומטריד.

עכשיו הלוויה. רק עשרים משתתפים. ואני כאן, בחדר הסגור. עם ראש דואב ובלי שום מחשבה סדורה. מנסה לעשות את מה שהוא לימד אותי, לכתוב.

פותח מחשב, מושיט אצבעות, אבל האותיות מתערבבות מול העיניים. בתוך המסך אני מזהה פתאום את זוג עיניו החכמות. מביטות בי, מחייכות. שוחקות ליום אחרון. "שרוליק", נראה לי שהוא לוחש בהתגרות, "לא ככה פותחים טקסט. פתיחה זה החלק הכי קשה והכי חשוב. לפעמים זה לוקח שעה. שוטפים קצת את הראש, או מטיילים. אבל זה שווה. ברגע שיש לך פתיחה טובה, הכל זורם".

טורק את המסך בבהלה. רגע לפני שהדעת נטרפת, אני רוצה לצרות: "חנוך, עזוב את ההתחלה. תראה איזה סוף מחריד בחרת. אדוני הסופר, לא ככה חותמים 'צירה. לא ככה נפרדים. לא ככה עוזבים את העולם". הוא ז"ל, היה חותם בשלושה קווי דממה. "אם הסוף שלך מספיק חזק, הקורא צריך להישאר ממוסמר למקום.

"שימשיך להרהר, לפחות עוד כמה רגעים - - -"

ב

לפני שאני מתאושש מגיעה התמונה. חלקת אדמה בוצית ובאמצעה שלט נעוץ. כמו פגיון בלב מדמם. "הרה"ח ר' חנוך יוסף ריגל ז"ל", כתוב שם בטוש שחור. זה כל האדם. ככה מסכמים את פועלו של יוצר פורה ומבריק. של אחד

המחברים החשובים ביותר בשדה הספרות החסידית בדורנו.

התיישבתי והתחלתי לנסות לשחזר בזיכרוני את רשימת היצירות שהאיש הצעיר הזה הספיק לכתוב בחייו. חלקן בשם מלא, אחרות בשם-עט. הספק מרהיב. יצירות בכל נושא כמעט. ספר עם הבנה צבאית: 'לירות ולראות'; 'פרצופיהם אינם שווים' - ספר ציורי גדוש בהומור ואבחנות פסיכולוגיות דקות; מאמרים ומחקרים גדושי ידע פוליטי והיסטורי נדיה.

ומעל הכל מתנוצצים חיבורי הביוגרפיה. יצירות מופת בשלל סגנונות והיגדים. "כשאתה כותב על צדיק", הסביר לי פעם, "אתה חייב לנשום את האוויר שלו. ללמוד בספריו, להכיר את השפה, להבין כל תג".

בתחום הזה של דיוק בפרטים, הרב חנוך ריגל היה יוצא דופן. שעות של חיפושים וחקירות, איך נראה קומקום המים של המרוקאים, רק משום שהפרט הזה אוזכר בתוך ספרו על אדמו"רי משפחת אבוחצירא זי"ע. למי שקורא את הספר, קשה להאמין שהסופר שחתום עליו הוא אברך

גוראי שרגלי אבותיו לא דרכו בכל אזור המגרב.

ממש באותם ימים שהוא כתב ספר עם ניחוח מזרחי חמים, הוא גם כתב במקביל את יצירת הפאר על אדמו"רי בית בעלזא. בבת אחת הקולמוס שלו גולה לאירופה, חובש מעיל ומטייל באידיש גליצאית בין ה'יושבים' הבעלזאים. וכך הלאה והלאה, בעוד עשרות חיבורים וספרים שכתב. בכל ספר הוא מחליף סגנון וניסוח. כשהוא כותב על הגאון רבי יצחק פלקסר, הוא מטייל בין סמטאות וולצובק בפולין למשעולי שערי חסד הירושלמית. ואז בבת אחת, הוא חוצה לטיש מלכותי בבית 'נדבורנה' בשני כרכים מופתיים. רק ספר אחד לא נכתב. ספק גדול אם יש מישהו שיכול לכתוב אותו. ספר על אברך מבית שמש, שיושב לו ספון בחדר עם מחשב ומצודתו פרושה בכל העולם. אם היו מבקשים ממני כותרת, הייתי כותב 'איש הסוד'. איש סוד של רבי דוד אבוחצירא מנהריה, איש סוד של ארגוני חסד ומוסדות לימוד, איש עם מקדלת שמפציע כמו מרגל מספרי מתת. פותר מצוקות, מיישב סכסוכים, גומל חסדים.

ופתאום, יוצאת אש, והוא נעלם - - -

ג

כלל ראשון בספרות: מתי אתה נהיה סופר? כשמישהו מוכן לשלם לך על כך.

ככותב, לעולם לא אשכח את הטלפון ההוא שהגיע באותה שעת צהריים. "אפשר להזמין אצלך כתיבה?" שאל מישהו מאמריקה. אני זוכר את השיחה למרות שעבר כבר יותר מעשור. "כן", אמרתי בלב פועם, וניסיתי לרמוז שזאת הפעם הראשונה. "זה בסדר", אמר ההוא, "חנוך ריגל שלח אותי. הוא אמר שאתה יכול". בום. הכרתי אותו, שוחחתי איתו, התענגתי על הידע שלו. אבל לא חשבתי שהוא הולך להפוך אותי לקולגה. גם לא תכננתי מה שקרה כמה ימים לאחר מכן, כשהעבודה החלה להתקדם, והוא נכנס למשרדי 'עוז והדר', ביקש שאזווג רגע מהמקלדת, והתחיל 'לטפל' בקובץ. זה היה כנראה השיעור הראשון והאחרון שלי בכתיבה יצירת. שיעור אחד, חד ומחודד. זה לא קל. אתה רואה משפטים שטרחת עליהם שעות נחתכים בהינף מקש. זה אפילו כואב. אבל ככה לומדים. "אני לא מסוגל לפרסם טקסט שלא עבר עליו מבקר", אמר לי אז. גם סיפר על פגישה מיוחדת שהייתה לו בחדר כ"ק מרן האדמו"ר מבעלזא. הרבי הרים עין ושאל: "האטט ליב ביקורת (-אתה מחשב ביקורת)?" וחנוך השיב: "איך ווער גיבויעט פון ביקורת (-אני נבנה מביקורת)". הוא התקבל.

החידוש של הכתיבה שלו, אם אפשר לסכם בכאב, זה השילוב של מחקר מקיף יחד עם כתיבה קולחת. אתה קורא טקסט שהוא כמעט סיפור, וכשאתה יורד להערות השוליים אתה מבין כמה מקורות וספרים הוא חרש לפני הכתיבה.

אפשר לומר שחנוך היה הסופר החסידי הראשון שעשה שימוש במא"גרי החיפוש השונים. זה נשמע קל: בסך הכל מקלידים מילה והמחשב מחפש. ממש לא נכון. להפך. ההתמודדות שלנו, הכותבים בעידן החדש, היא 'ניסיון העושר'. כשאתה מקבל מאות תוצאות מאלפי ספרים, חייבים לדעת לברר מה עיקר ומה טפל. בזה חנוך ז"ל היה מומחה. פורץ דרך. וגם אז, אחרי שעות של כתיבה וחקירה, הוא לא נח ולא שקט. "אני חייב מישוה מומחה שיאתגר אותי, שימחק לי, שיבקר אותי". החומרים ברובם היו נשלחים לעיניו החדות של מבקר תלמיד חכם, הרב שמואל

אהרן זינגר שיבדל"ח מירושלים. (ואולי כאן המקום לחשוף, שרבים מהטורים הללו, זוכים לביקורת עיניו החדה.) יבוא יום, הבטיח חנוך, שאתה תלמד את השיעור הזה לאחרים. והנה זה בא.

ד אני יודע, יש עוד הרבה נושאים חשובים לתקוף השבוע. קואליציה חדשה מושבעת, נערי משטרה מתפרעים, וכמובן הקורונה הארורה חוגגת. אבל כשאתה נתקל במוות קרוב, כל המחשבות משתתקות.

כן, היו גם חילוקי דעות. כמו כתבים בעלי דעה, לעיתים כל אחד מתבצר רוצה אמץ ב'קו' שלו. כל אחד מחבב את הסגנון האישי. אצל חנוך, כל טקסט היה יוצא רהוט ומהוקצע. משפטים מתוחכמים שזורים זה בזה במלאכת מחשבת. אחר שהיה מסיים לא ניתן היה להזיז אותו. אני, שאבדל לחיים, טענתי שצריך קצת לשחרר. לתת למילים להשתובב. לחזור על עצמן. להתבלבל. כמו שאנשים מדברים.

כשאני מעלעל בתיבת המיילים שהוחלפו, אני שם לב לתופעה מע"ניינת. בשנים האחרונות ניכר היה שמולו התחיל להרגיש את הסוף. הכתיבה הפכה יותר תכליתית. הסיפורים נזנחו, את מקומם תפסה כתיבה הגותית מעמיקה. "אני לא מבין איך אתה מסוגל לכתוב מילים, שבעוד יומיים ינגבו בהן חלונות", נוף בי.

אירועי השבוע החולף, היו גורמים לו צמרמורת. אם היה משהו שהוא תיעב בנו, העיתונאים, זאת החוצפה. "נערים, שאפילו עט לא יודעים להחזיק, מעיזים לרמוז ולכתוב על 'בתי' גדולי ישראל". הוא היה מתפלץ. ולא, הוא לא היה תמים. ממש לא. לא היה אירוע-פנימי בחסידות וביהדות החרדית של המאה האחרונה, שהוא לא הכיר.

"אדרבה", נהג תמיד לומר. "דווקא הסיפורים האלו צריכים ללמד אותנו. שום דבר לא חדש. גם על גדולי עולם דיברו ואמרו. והנה, מאות שנים אחרי, מה נותר? רק דברי התורה שלהם. כל המאכערים מסביב נעלמו עם הרוח. אף אחד לא ישמע עליהם".

הדרכים הלכו ונפרדו. הוא כתב פחות ועשה יותר. והכתיבה הפכה יותר ויותר תורנית. "במקום לרטון ולבקר", עקץ בי, "אני מעדיף לחזק ולעודד". אך גם בכתיבתו, הלך והתעלה.

יום אחד פגשתי בו. "החיים שלי השתנו", הוא אמה. "לא האמנתי שבגילי אפשר לחזור בתשובה". הוא סיפר על פרויקט חדש שהוא נכנס אליו יחד עם הגר"מ גולדשטיין שליט"א, ראש ישיבת 'שערי יושר' שהציל נערים רבים ממשברי אמונה. השניים התיישבו ללימוד בחברותא, שבסופו הוציאו לאור את הספר 'שיחות נפש - עם צעירים מבקשי אמונה'. ספר אמיץ, הגותי, פילוסופי. אולי החלוץ במגזר החרדי להתמודד עם שאלות באמונה. הוא הלך ונעשה עסוק יותר יותר. כמעט לא נפגשנו. הפעם האחרונה הייתה על המטוס בדרך לבודפשט. ישבתי עם ספר. לא משהו שמנשקים את הכריכה שלו. שקעתי בתככי חייו של קים פילבי, המרגל הבריטי שפעל למען ברית המועצות. לפתע, יד גדולה טורקת את הספר. עיניים חכמות מציצות בי. "שרוליק, תשמע מילה של חבר מבוגר, הספר הזה לא יעשה אותך יותר חכם. יש ספרים שכן".

איזה? שאלתי.

הוא נופף בספר תהילים קטן והסתלק. - -

קולמוס בלב. הרב חנוך ריגל ז"ל

אמנות וכישרון. כריכת סיפורי העיירה המיוחדים

כי זה כל האדם. אבדן בלתי נתפס

